

Examenverslag van economie havo, tweede tijdvak 2022

Beste leerling,

In dit examenverslag voor leerlingen proberen we een zo goed mogelijk antwoord te geven op de volgende vraag: *In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus behandelde kennis & vaardigheden?*

Om een zo duidelijk mogelijk verslag te maken, hebben we de vragen onderverdeeld in 4 categorieën.

- I. Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden
- II. Alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag
- III. Een-stapje-extra-vraag.
- IV. Niet voorgekomen in de cursus

De eerste categorie doet een beroep op algemene basisvaardigheden, welke we bekend veronderstellen. Categorie II en III zijn vragen die op te lossen zijn met de kennis en vaardigheden die je op de cursus geleerd hebt. De laatste categorie vragen is op de cursus niet aan bod gekomen. In *bijlage 1*, achteraan dit document, vind je een nadere toelichting van deze categorieën.

Het is belangrijk om te beseffen dat deze categorieën niets zeggen over de moeilijkheidsgraad van een vraag. Een vraag die rechtstreeks op te lossen valt met kennis en vaardigheden uit de cursus (categorie II) kan best een pittigere opgave zijn dan een vraag die niet is voorgekomen tijdens de cursus (categorie IV).

Mocht je vragen of opmerkingen hebben naar aanleiding van dit examenverslag, dan horen we dit uiteraard heel graag! Je mag ons hier altijd over mailen op info@sslleiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Hans Huibregtse

opgave	vraag	aantal punten	categorie vraag	toelichting categorie keuze:
1	1	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met de begrippen 'Complementaire goederen' en 'substitutiegoederen' uit de begrippenlijst. Tijdens de cursus is geoefend met het toepassen van deze begrippen, bijvoorbeeld bij vraag 60 uit de opgavebundel
	2	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met het begrip 'bbp' uit de begrippenlijst. Het eerste punt kon je verdienen door de definitie op te schrijven.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon zetten, was bedenken dat de markt voor schadeverzekeringen tot meer productie van diensten kan leiden. Op deze manier kon je uitleggen hoe het bbp wordt verhoogd om het tweede punt te scoren.
	3	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van de uitleg 'Verzekeren'. Met behulp van de definities en de toelichtingen in deze tabel kon je het juiste begrip op de juiste plek invullen.
	4	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met het begrip 'risicoaversie' uit de uitleg 'Verzekeren'. Door de definitie op te schrijven kon je het eerste punt scoren. In de kolom 'toelichting' van de tabel 'Verzekeren' kon je aflezen dat risico aversie leidt tot het afsluiten van een verzekering. Hiermee kon je het tweede punt scoren.
	5	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Uit bron 2 kon je aflezen dat een grotere kans op schade tot een grotere vraag naar polissen zou leiden. Bij de uitleg 'Marktwerking' hebben we in een examentip besproken dat meer vraag leidt tot een verschuiving van de vraaglijn naar rechts. Met deze kennis kon je bij deze vraag de volle punten scoren.
	6	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je beantwoorden met behulp van subblok 'b) Verschuivingen' uit de uitleg 'Marktwerking'. Uit deze tabel kon je afleiden dat een stijging van de reparatiekosten voor de verzekeraar tot een daling van het aanbod zou leiden. Met de examentip kon je bedenken welke kant de lijn dan op zou schuiven. Tot slot kon je in de laatste rij van de tabel aflezen wat hiervan het gevolg zou zijn op het aantal verkochte polissen. Je kon deze tabel op dezelfde manier gebruiken om te bedenken wat er met de vraaglijn zou gebeuren en wat hiervan het gevolg zou zijn voor het aantal verkochte polissen. Op deze manier kon je de volle punten scoren bij deze vraag.
2	7	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van de uitleg 'Rekentechnieken'. Als einddoel kon je hier kiezen: procent berekenen. Daarvoor kon je eerst het aantal mensen met schuld uitrekenen. Daarvoor kon je als subdoel kiezen: waarde berekenen. Met de kolom 'aanpak' kon je vervolgens de beste aanpak aflezen om op het juiste antwoord te komen.

	8	1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Economische kringloop' hebben we het verband tussen rente en lenen/sparen behandeld bij het voorbeeld over redeneren. Hiermee kon je (1) invullen. In de uitleg 'Prijsspeil en conjunctuur' hebben we het begrip 'consumentenvertrouwen' behandeld. Daarbij hebben we ook besproken dat hoog consumentenvertrouwen een gevolg is van overbesteding. De extra denkstap die je hier kon zetten, was bedenken dat een hoog consumentenvertrouwen tot meer lenen en minder sparen zou leiden. Hiermee kon je (2) invullen. Hiermee kon je het eerste punt scoren.
		1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het gevolg van inflatie op de bestedingen hebben we niet behandeld tijdens de cursus, omdat het grotebakstof is.
	9	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Bij deze vraag kon je het begrip 'ruilen over de tijd' gebruiken, wat behandeld is tijdens de uitleg 'Inkomen'. Met behulp van de examentip kon je bedenken dat er hier geen inkomsten/uitgaven werden aangepast om de inkomsten/uitgaven van later te beïnvloeden en dat er dus geen sprake was van ruilen over de tijd.
	10	2	I	Welke algemene kennis & vaardigheden kon je gebruiken? De algemene vaardigheid die je hier kon gebruiken was begrijpend lezen. Bij deze vraag kon je de definities van 'actief sparen' en 'passief sparen' gebruiken. Deze definities waren gegeven in de vraag.
	11	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je maken met het algemeen stappenplan. Als einddoel kon je kiezen: redeneren. Voor tussenstap '1) begin- & eindpunt' kon je kiezen: sterke waarde stijging van beleggingen en het spaargedrag van huishoudens. Voor tussenstap '2) eventueel gegeven tussenstappen' kon je kiezen: onderscheid en samenhang tussen passief en actief sparen. Voor tussenstap '3) gevolg van het beginpunt' kon je aflezen uit de tekst dat een sterke waarde stijging tot minder noodzaak tot actief sparen zou leiden. Tot slot was hier een extra denkstap nodig. De extra denkstap die je hier kon maken, was bedenken dat bij een zeer grote waarde stijging er misschien negatieve actieve besparingen zouden ontstaan, terwijl het totaal van actieve en passieve besparingen alsnog positief is. Door met behulp van het stappenplan alle tussenstappen goed uit te schrijven, kon je ervoor zorgen dat alle begrippen die genoemd werden in de vraag ook terugkwamen in je antwoord. Op deze manier kon je hier de eerste twee punten scoren.
		1	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Voor het laatste punt was het nodig om het actieve/passieve spaargedrag te koppelen aan de levensloopplanning. De levensloopplanning hebben we op de cursus niet behandeld, omdat het grotebakstof is.
3	12	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met de uitleg 'Omzet, Kosten en Winst'. Daarin hebben we behandeld dat de TK bestaat uit TVK en TCK. Ook hebben we behandeld dat je altijd van totaal naar gemiddeld kan gaan door te delen door Q, en dat dus de GTK bestaat uit de GVK en de GCK. Het verschil tussen TVK en TCK kon je gebruiken om je antwoord te formuleren. OP deze manier kon je deze vraag volledig beantwoorden.
	13	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met de uitleg 'Marktwerking'. In de tabel 'b) Verschuivingen' kon je aflezen dat een stijging van het aantal aanbieders tot een stijging van het aanbod zou leiden. Met de examentip kon je bedenken dat de aanbodlijn naar rechts zou verschuiven. In de laatste rij van deze tabel kon je aflezen wat hiervan het gevolg zou zijn op het evenwicht. Met deze kennis kon je hier beide punten scoren.

	14	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van het Algemeen stappenplan, de uitleg 'Omzet, Kosten & Winst' en de uitleg 'Marktwerving'. Als '1) begin- en eindpunt' kon je kiezen: meer aanbieders en lagere gemiddelde winst. Voor stap '2) tussenstappen' kon je kiezen: lagere GTK. Het eerste punt kon je scoren met de uitleg 'Omzet, Kosten en Winst'. Met de formule $TW = TO - TK$ uit deze uitleg kon je voor '3) gevolg beginpunt' bedenken dat online reisbureaus een lagere GTK hebben en daardoor een hogere winst.
		1	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? De extra denkstap die je hier kon zetten, was bedenken dat een hogere gemiddelde winst meer aanbieders aan zou trekken. Met de examentip uit de uitleg 'Marktwerving' kon je bedenken dat hierdoor het aanbod verder zou stijgen en dat de aanbodlijn naar rechts zou verschuiven. Op deze manier kon je het tweede punt scoren.
		1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het laatste punt kon je behalen met behulp van de uitleg 'Marktwerving'. In de laatste kolom van de tabel 'b) Verschuivingen' kon je aflezen dat de prijs zou dalen, waardoor ook de winst zou dalen.
	15	3	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je beantwoorden met behulp van de uitleg 'Prijselasticiteit'. Uit de tabel in deze uitleg kon je aflezen dat een prijselastisch product tot een grotere verandering van de vraag leidt dan een prijsinelastisch product. Met deze kennis kon je het eerste punt scoren. In de laatste rij van deze tabel kon je aflezen wat er gebeurt met de omzet bij een prijsdaling. Deze toelichting kon je gebruiken in je antwoord om het tweede en derde punt scoren.
4	16	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met het begrip 'monopolistische concurrentie' uit de begrippenlijst. Door een van deze kenmerken te noemen en toe te passen op de huizenmarkt in Amsterdam kon je dit punt scoren.
	17	2	IV	Niet voorgekomen op de cursus: Het begrip 'collectief goed' hebben we niet behandeld tijdens de cursus, omdat het grotebakstof is.
	18	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van de uitleg 'Marktwerving' en de uitleg 'Surplus'. Met de uitleg 'Marktwerving' kon je bedenken dat als de gemeente studentenkamers zou gaan verhuren, het aanbod zou stijgen. Met de examentip kon je bedenken dat de aanbodlijn naar rechts zou verschuiven. Met deze kennis kon je vervolgens het juiste figuur kiezen om het eerste punt te scoren. Met het stappenplan 'surplus vinden' uit de uitleg 'Surplus' kon je het juiste surplus arcen. Hiermee kon je het tweede punt scoren.
	19	1	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van de uitleg 'Marktwerving'. Het doel van de prijsregulering was het beschermen van de vragers (de studenten), daarmee kon je bedenken dat een maximumprijs de juiste prijsregulering was.
	20	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met het subblok 'Minimum en maximumprijs' uit de uitleg 'Marktwerving'. De grafiek en het gevolg van een minimumprijs kon je gebruiken om je redenering op te schrijven, door alles pijltjes precies om te draaien.
	21	3	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je beantwoorden met behulp van het subblok 'b) Verschuivingen' uit de uitleg 'Marktwerving'. De eerste extra denkstap die je hier kon zetten, was bedenken dat studenten die steeds langer thuis blijven wonen zouden zorgen voor een verandering van de voorkeur van de consument, waardoor de vraag zou dalen. Met behulp van de examentip kon je vervolgens uitleggen dat de vraaglijn daardoor naar links zou verschuiven. Op deze manier kon je de eerste twee punten scoren. De tweede extra denkstap die je hier kon zetten, was bedenken dat er een verschuiving langs de nieuwe vraaglijn nodig zou zijn om bij het nieuwe evenwicht te kunnen komen. Hiermee kon je het laatste punt scoren bij deze vraag.

5	22	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je beantwoorden met de uitleg 'Wereldhandel'. Als aanpak kon je hier de examentip bij het subblok 'rekenen met wisselkoersen' gebruiken. Tijdens de cursus heb je ook met dit soort vragen kunnen oefenen, bijvoorbeeld met vraag 122 uit de opgavebundel.
	23	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je beantwoorden met de uitleg 'Wereldhandel'. Met de examentip uit het subblok 'rekenen met wisselkoersen' en de aanpak bij dit rekenvoorbeeld kon je deze vraag volledig beantwoorden. Tijdens de cursus heb je ook kunnen oefenen met rekenen met wisselkoersen, bijvoorbeeld met vraag 131, 133 en 141 uit de opgavebundel.
	24	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het eerste punt kon je scoren met behulp van de uitleg 'Economische kringloop'. Door de pijlen in de kringloop te volgen kon je (1) en (2) invullen. Op deze manier kon je het eerste punt scoren. (3) en (4) kon je vinden met behulp van de uitleg 'Wereldhandel'. In het redeneerschema Wereldhandel kon je aflezen dat het aanbod verandert als de import verandert. Hiermee kon je het tweede punt scoren.
	25	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Het eerste punt kon je scoren met behulp van de betalingsbalans uit de uitleg 'Wereldhandel'. De extra denkstap die je hierbij kon zetten, was bedenken dat rente tot meer sparen zou leiden en dus ook tot meer kapitaalvoer vanuit het buitenland. Uit de betalingsbalans kon je aflezen dat kapitaalvoer tot meer vraag naar de ISK zou leiden. Met deze kennis kon je (1) en (2) invullen. Het tweede punt kon je scoren met behulp van de uitleg 'Economische kringloop'. In het redeneervoorbeeld van deze uitleg hebben het verband tussen rente, sparen/lenen en bestedingen behandeld. Met deze informatie kon je (3) en (4) invullen.
6	26	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je maken met behulp van het begrip 'loonstarheid' uit de begrippenlijst. De extra denkstap die je bij deze vraag kon zetten, was bedenken dat zelfstandigen geen vast contract hebben en hun inkomen dus afhankelijk is van de vraag, en dus van conjunctuurschommelingen. Op deze manier kon je hier de volle punten scoren.
	27	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Het eerste punt kon je scoren met de uitleg 'Prijspel en conjunctuur'. Uit de tekst kon je halen dat de nominale uitkeringen gelijk bleven (omdat ze gekoppeld waren aan de cao-lonen). Vervolgens kon je de formules redeneren uit de uitleg gebruiken om te bedenken wat er met de reële uitkeringen zou gebeuren. Het tweede punt kon je scoren met de uitleg 'Inkomen', waar de begrippen 'welvaartsvast' en 'waardevast' zijn behandeld.
	28	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? Deze vraag kon je maken met behulp van de uitleg 'Inkomen' en de tabel 'Rekentechnieken'. Bij de uitleg 'Inkomen' hebben we de Lorenzcurve behandeld en hebben we besproken hoe je die kan aflezen. Met de tabel 'Rekentechnieken' kon je als einddoel kiezen: percentage berekenen. Zo kon je de aanpak bepalen en de volle punten scoren bij deze vraag.
	29	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? In de uitleg 'Inkomen' hebben we het begrip 'nivelleren' behandeld. De extra denkstap die je bij deze vraag kon zetten, was bedenken dat tijdens de crisisperiode de hoogste inkomens meer inkomen zijn kwijtgeraakt, doordat er veel zelfstandigen in deze groep zaten. Hiermee kon je deze vraag beantwoorden.
	30	2	II	Welke stof uit de cursus kon je gebruiken? In de uitleg 'Inkomen' hebben we de begrippen 'progressief belastingstelsel' en 'secundair inkomen' behandeld. Door de definitie van progressief belastingstelsel te gebruiken, kon je bedenken wat er met het secundair inkomen van arme en rijke mensen zou gebeuren. Op deze manier kon je de vraag volledig beantwoorden.

	31	2	III	Wat was/waren de extra denkstap(pen)? Deze vraag kon je maken met behulp van de definitie van 'welvaart in ruime zin' uit de begrippenlijst. De extra denkstap die je hierbij kon zetten, was bedenken dat je zelf een voorbeeld kon bedenken hoe meer belastinginkomsten de welvaart in ruime zin zou kunnen verhogen.
		62		

verdeling per categorie:

categorie	aantal punten	percentage
I	2	3%
II	40	65%
III	16	26%
IV	4	6%
	62	100%

In hoeverre was het examen te maken met behulp van de op de cursus opgedane kennis & vaardigheden?

Dit gold voor: 94% van de vragen (namelijk categorie I, II en III).

Bijlage 1: Toelichting categorieën

Categorie I: Algemene (niet vak gerelateerde) kennis & vaardigheden

Dit betreft de volgende vragen: vragen waarbij een beroep wordt gedaan op algemene kennis & vaardigheden. Dit zijn kennis & vaardigheden die niet zijn opgenomen in de eindtermen in de syllabus.

Categorie II: alleen-kennis/aanpak-uit-de-cursus-vraag

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen die letterlijk voorkomen in de uitleg (in de uitleg of in een klassikaal voorbeeld);
- Vragen die letterlijk met een stappenplan op te lossen zijn;
- Vragen die vergelijkbaar zijn met opgaven uit de opgavenbundel die vrijwel altijd worden opgegeven door de hoofddocent;
- Theorievragen die niet worden behandeld op de cursus, maar die we je van tevoren via de vakkenpagina geadviseerd hebben te leren (uit bijv. Samengevat);
- Vragen die vergelijkbaar zijn met vragen uit de voorbereidende opgaven.

Categorie III: een-stapje-extra-vraag

Dit betreffen vragen waarbij je, de naam zegt het al, een stapje extra moet zetten. Oftewel: je moest je kennis en vaardigheden behandeld tijdens de cursus combineren met een stukje 'inzicht'. Bijvoorbeeld:

- Je moet net even buiten het stappenplan om denken;
- Je moet informatie uit de tekst halen om een bepaalde variabele voor een formule of berekening uit te rekenen.

Categorie IV: niet voorgekomen op de cursus

Dit betreft de volgende vragen:

- Vragen over grotebakstof (examenstof die niet behandeld is tijdens de cursus). De stof is niet voorkomen in de standaard opgegeven opgaven, de voorbereidende opgaven of opgegeven stof op de vakkenpagina.
- Vragen waarvan je redelijkerwijs niet kon vaststellen dat het om een op de cursus behandeld concept in een andere context gaat.